

Bitka kod Mikale

Vladimir Posavec

Privatna klasična gimnazija, Zagreb

Ponad nekadašnjeg duboko uvučenog širokog zaljeva na jugozapadnoj obali Male Azije izdužila se planina Mikale čiji se zapadni obronci strmo spuštaju u more u obliku dugog rta nasuprot otoka Sama, od kojega rt Mikale dijeli morski prolaz širok tek nešto više od dva kilometra. Na južnoj strani velikog zaljeva nalazio se grad Milet, dragulj među jonskim gradovima, kako ga je nazvao Herodot.

Današnja se slika zaljeva, u koji se nekad ulijevala rijeka Meandar, drastično razlikuje od one prije 2500 godina. Na sjevernoj strani zaljeva, gotovo nasuprot Miletu, nalazio se grad Prijena, čiji su ostaci, doduše iz helenističkog doba, odlično sačuvani. Tijekom stoljeća rijeka Meandar postupno je nanosima zatrpavala zaljev, zbog čega je i sama Prijena, grad s dvije duboke luke, čak nekoliko puta mijenjala izvornu lokaciju dok Aleksandar Veliki konačno nije smjestio grad na strmim obroncima Mikale. Točna lokacija izvorne Prijene danas nije poznata jer su njezini ostaci zatrpani debelim slojem sedimenata. Nije, dakako, samo rijeka Meandar krivac za zatrpavanje velikoga zaljeva nanosima, već je tome uvelike doprinijela i ljudska djelatnost. Zemljoradnja i deforestacija padina uzrokovale su već vrlo rano ispiranje tla s obronaka Mikale.

Upravo u unutrašnjosti nekadašnjeg zaljeva, tek nekoliko kilometara zapadno od Prijene, odvijala se velika bitka između grčke i ostataka perzijske mornarice koji su preživjeli poraz kod Salamine. Bitka se vodila 27. kolovoza 479. pr. Kr., istoga dana kad i druga velika bitka između perzijske vojske i ujedinjenih grčkih polisa, ona kod Plateje. Obje su, u stvari, bile ključne i presudne bitke grčko-perzijskih ratova, ali zanimljivo je da su unatoč tome ostale zasjenjene maratonskom pobjedom, herojskom obranom Termopila i uspjehom kod Salamine. Toga su bili svjesni već i stari autori.

Zašto je bitka kod Mikale važna? Ponajprije, to je odlučujuća grčka pobjeda kojom je slomljena pomorska snaga Perzije na Sredozemlju. Iako je pobjeda kod Salamine bila veličanstvena, ona je tek otklonila neposrednu opasnost. Teško poražena perzijska mornarica ostala je i dalje respektabilna pomorska sila, a u kontinentalnoj se Grčkoj još uvijek nalazila nedirnuta perzijska kopnena vojska. U salaminskom srazu dviju mornarica Grci su postigli pobjedu, ali još uvijek nisu dobili rat. Bitka kod Mikale neobična je, međutim, zbog činjenice što je to bio sukob dviju mornarica koji se nije odvijao na moru već na obali na južnim obroncima Mikale. Bila je to, dakle, pomorska bitka vođena na kopnu, a bojište je locirano na mjestu današnjeg sela Atburgazi. Poraz perzijske mornarice otvorio je put oslobođanju maloazijskih gradova od vlasti perzijskih kraljeva.

Glavni su izvori za bitku Herodot iz Halikarnasa u IX. knjizi svoje *Povijesti* i Diodor Sikulski u XI. knjizi *Biblioteke*. Herodot je suvremenik zbivanja. U vrijeme bitke

bio je dječak od pet ili šest godina. Kao Halikarnašanin, maloazijski Grk, vjerojatno je imao prilike još u djetinjstvu slušati priče, možda čak i iz prve ruke od nekog sudionika. Diodor je živio oko četristo godina nakon bitke, ali se služio djelom starijeg grčkog povjesničara Efora, od kojega je preuzimao velike dijelove teksta sačuvavši ih tako od zaborava. Efor (o. 400–330. pr. Kr.) iz Kime u Eoliji bio je, prema Polibiju, prvi autor univerzalne povijesti, a djelo mu je najvjerojatnije bilo jednostavno naslovljeno *Historije*. Prvotnih 29 knjiga nadopunio je dodatnom 30. knjigom njegov sin Demofil, pokrivajući razdoblje od 356. do 340. pr. Kr. Izvaci iz njihova rada sačuvani kod Diodora predstavljaju u stvari jedini sačuvani kontinuirani prikaz grčke povijesti od 480. do 340. pr. Kr. Oba su prikaza bitke kod Mikale, Herodotov i Diodorov, sukladni i nadopunjuju se u pojedinim detaljima tako da je slijed zbivanja potpuno jasan.

Nakon pobjede kod Salamine grčka se saveznička flota usidrila na Egini gdje se zadržala nekoliko dana.¹ Flotom su zajedno zapovijedali Lakedemonjanin Leotihid i Atenjanin Ksantip.² Premda je Atena davala najveći broj ratnih brodova u grčku ujedinjenu flotu, zbog političkih razloga, a naposljetku i poradi dobrih odnosa u floti, brodogradnja je uvijek formalno zapovijedao Lakedemonjanin, a Atenjanin mu je slovio kao zamjenik. Taj čin priznavanja Spartanca zapovjednikom, iako samo formalno, ostalim grčkim zapovjednicima bio je dovoljan razlog da se sve razmirice izglađe. Tako su i sada flotom zapovijedala dvojica nauarha, Spartanac formalno, Atenjanin stvarno.

Prema Diodoru 250 grčkih trirema s Eginje je otplovilo prema otoku Delu. Dok su tamo stajali usidreni, pristigli su poslanici s otoka Sama, gdje je u to vrijeme bila usidrena perzijska mornarica.³ Poslanici su tražili od grčkih zapovjednika da pokrenu akciju za oslobođenje maloazijskih Grka.⁴ Leotihid je sazvao vijeće zapovjednika na kojem su saslušani prijedlozi Samljana, nakon čega je donesena odluka da se krene protiv perzijske flote. Tog je dana savezničko brodogradnja još ostalo na sidrištu, a sutradan su prinošene žrtve s povoljnim znamenjima,⁵ nakon čega je flota napustila Del.

Kad su zapovjednici perzijske flote obaviješteni da im se približava grčko brodogradnja, osjetivši se inferiornijima i nespremnima za bitku, odlučili su napustiti Sam i skloniti se u zaljev kod Mikale. Fenički su brodovi otpušteni u matične luke čime je snaga

¹ *Diod.*, XI, 34, 1. Herodot taj podatak ne spominje. Priča ipak nije tako jednostavna. Zbog spora oko daljnjeg tijeka ratnih operacija u Grčkoj protiv perzijske kopnene vojske, atenska se mornarica u proljeće 479. pr. Kr. odbila pridružiti grčkoj savezničkoj floti, nad kojom je zapovjedništvo preuzeo spartanski kralj Leotihid. Tek kad su atenski poslanici koji su nosili ultimatum u Spartu saznali da je spartanska vojska već krenula u susret Mardoniju, atensko se brodogradnja pod Ksantipovim zapovjedništvom pridružilo savezničkoj floti na Delu. (*Herod.*, IX, 10)

² *Diod.*, XI, 34, 2. Herodot (IX, 90) spominje samo Leotihida.

³ *Diod.*, XI, 34, 2.

⁴ *Herod.*, IX, 90; *Diod.*, XI, 34, 2. Herodot je puno opširniji, navodeći imena poslanika i njihovu argumentaciju.

⁵ *Herod.*, IX, 92. Diodor (XI, 34, 3), pak, ne spominje gubljenje vremena niti žrtvovanja, već tvrdi da je flota brzo isplovila s Dela.

perzijske flote znatno smanjena. Grčka je flota u međuvremenu doplovila do Kalamana na Samu i tamo se ukotvila u blizini Herina svetišta.⁶ Perzijski zapovjednici namjeravali su se skloniti u zaljev kod Mikale, izvući brodove na kopno i staviti se pod zaštitu snažne kopnene vojske na Mikali ostavljene tamo da čuva Joniju po Kserksovoj zapovjedi. Prema Herodotu, tamo se nalazilo 60.000 vojnika pod Tigranovim zapovjedništvom.⁷ Tu se Herodotova priča značajnije razlikuje od Diodora, koji uopće ne spominje perzijsku vojsku na Mikali, nego govori o trupama iz Sarda i iz okolnih gradova.⁸ Oba se autora razilaze i u navođenju broja vojnika. Perzijske su snage brojale ukupno oko 100.000 ljudi prema Diodorovu podatku,⁹ dok Herodot navodi 60.000 ljudi.¹⁰ No, u taj broj Herodot očito nije uračunao i ljudstvo s brodova. Unatoč tome, teško je uskladiti brojke jer je malo vjerojatno da su posade na perzijskim brodovima brojale dodatnih 40.000 vojnika.

O samom tijeku bitke, međutim, osim u nekim dijelovima, nema mnogo razmišljanja. Perzijski su zapovjednici flote, kako bi izbjegli pomorsku bitku i spasili mornaricu, izvukli brodove na suho i okružili ih ogradom od kamenja i drva, a ispred ograde u zemlju zabili su kolce.¹¹ Herodot ne spominje duboki jarak oko palisada koji naglašava Diodor.¹² Herodot posebice naglašava da su grčki zapovjednici bili pomalo zbunjeni potezom Perzijanaca jer su se pripremili za pomorsku bitku. Stoga nisu znali što činiti. Dvojili su da li da se povuku, ili da zaplove prema Helespontu. Naposljetku, odlučeno je da flota zaplovi prema obali, ali kad su vidjeli da su perzijski brodovi izvučeni na suho i da im nitko ne isplovjava u susret, Leotihid zaplovi što je bliže mogao sprudu na kojem je bilo postrojeno mnoštvo pješaka, pa je preko glasnika poručivao grčkim vojnicima u perzijskoj vojsci da se nakon napada okrenu protiv Perzijanaca.¹³ U Diodorovu prikazu nije Leotihid bio taj čiji je brod plovio blizu obale, već je naprijed poslan brod na kojem se nalazio čovjek s najjačim glasom u cijeloj grčkoj floti. On je dovikivao Jonjanima da je grčka saveznička flota došla osloboditi grčke gradove perzijske vlasti.¹⁴ U obje varijante priče cilj je, dakako, bio isti.

Perzijanci ionako nisu imali previše povjerenja u jonske Grke, pa su razoružali Samljane, a Milećane udaljili iz tabora poslavši ih da paze na prolaze koji vode prema uzvisinama Mikale, s obrazloženjem da oni najbolje poznaju područje.¹⁵

⁶ *Herod.*, IX, 96.

⁷ *Herod.*, IX, 96.

⁸ *Diod.*, XI, 34, 3.

⁹ *Diod.*, XI, 34, 3.

¹⁰ *Herod.*, IX, 96.

¹¹ *Herod.*, IX, 97.

¹² *Diod.*, XI, 34, 3.

¹³ *Herod.*, IX, 98.

¹⁴ *Diod.*, XI, 34, 4.

¹⁵ *Herod.*, IX, 99.

Grci su pristali lađama uz sprud i počeli se iskrcevati na kopno. Kad su se postrojili za bitku, raširila se među vojnicima, koji su već kretali u napad, vijest o pobjedi nad Mardonijevom vojskom u Beotiji. Ovdje Herodot daje precizne vremenske odrednice navodeći kako se bitka kod Plateje vodila rano ujutro, a bitka kod Mikale predvečer.¹⁶ Oko ovih informacija ipak postoje znatnija razmimoilaženja između dvojice povjesničara. Diodor izričito naglašava kako se sama bitka odigrala tek sljedećeg dana¹⁷ nakon što je grčka flota doplovila do rta i nakon što su Grci pod perzijskim zapovjedništvom pozivani na neposluh i okretanje protiv Perzijanaca. Takav je slijed zbivanja mnogo logičniji jer bi bilo ostavljeno dovoljno vremena da se Leotihidova poruka proširi među Grcima u perzijskim redovima, a sama perzijska flota ionako nije pokazivala ikakve namjere za uzmak niti bi za to imala prilike. Diodor iznosi i sumnju u vijest o pobjedi kod Plateje koja bi stigla do Grka netom uoči bitke. Čini se vjerojatnim da je Leotihid izmislio vijest o grčkoj pobjedi, kako pretpostavlja Diodor, da bi osokolio vojsku i pružio vojnicima dodatni poticaj da se još hrabrije bore. Diodor je, čini se, u pravu kad tvrdi da je velika udaljenost koja je razdvajala dva bojišta onemogućavala tako brz prijenos vijesti.¹⁸

Ako je vjerovati Diodoru, i perzijska je strana pribjegli sličnoj taktici. Nakon što su Grci u perzijskim redovima razoružani i stavljeni pod nadzor, okupljenim vojnicima priopćeno je da Kserkso osobno dolazi na čelu velike vojske u pomoć kako bi ih se ohrabrilo prije početka bitke.¹⁹

Herodot i Diodor najviše se razlikuju u sâmom opisu bitke. Po Herodotu bitka je otpočela grčkim napadom na Perzijance koji su se branili štitovima. Atenjani su bili postrojani bliže moru, na ravnom dijelu terena, dok su Spartanci i oni uz njih morali preći guduru i preko brdovita tla. Tako se dogodilo da su Atenjani već otpočeli bitku dok su Spartanci još prelazili preko nepovoljnog terena. Herodot naglašava da je upravo izostanak Spartanaca iz bitke davao veliki poticaj Atenjanima da zdušnije prionu na bitku nakon čega je perzijski otpor popustio.²⁰ Kad je slomljena perzijska obrana štitovima, nastupio je njihov bijeg prema zidinama. Atenjani su uspjeli provaliti preko zida u tabor, nakon čega su svi barbari, osim Perzijanaca, počeli bježati. Perzijanci su nastavili pružati otpor. Dok su se Perzijanci još borili, stigli su i Spartanci koji su se priključili borbi unutar zidina. U perzijskom su se taboru nalazili i razoružani Samljani koji su unatoč tome, dok je bitka još bila neodlučna, činili sve da Grcima olakšaju napore. To je potaklo i druge Jonjane da se odmetnu od Perzijanaca i da ih počnu napadati.²¹

¹⁶ *Herod.*, IX, 101.

¹⁷ *Diod.*, XI, 35, 1.

¹⁸ *Diod.*, XI, 35, 3.

¹⁹ *Diod.*, XI, 35, 3.

²⁰ *Herod.*, IX, 102.

²¹ *Herod.*, IX, 103.

Herodot uopće ne spominje podatak o lažnoj nadi koju su perzijski zapovjednici ulili svojim vojnicima pričom o Kserksovu dolasku u pomoć, no ona u Diodora ima veliku ulogu u početku bitke. Prema Diodoru bitka je otpočela snažnim napadom Perzijanaca osokoljenih svojom brojčanom nadmoći. Promatrajući kako je malo neprijatelja, Perzijanci su navalili na njih s velikim prezirom i velikom vikom.²² Diodorov je prikaz početka bitke ipak pomalo zbunjujuć. U prvim redovima perzijske vojske, prema Diodoru, bili su postrojeni Samljani i Milećani za koje je tek nekoliko redaka ranije ustvrdio da su ih Perzijanci razoružali. Diodor dalje navodi da su Samljani i Milećani odlučili podržati grčku stvar pa su napredovali dvostrukom brzinom misleći da će to grčkoj vojsci dati poticaj, no učinak je bio upravo suprotan. Diodor dalje nastavlja da se među Leotihidovom vojskom proširio glas da je iz Sarda stigao Kserkso s velikom vojskom i da upravo kreće na njih. U vojsci je nastala zbu-njenost i podijeljenost. Dok su jedni smatrali da se najvećom brzinom treba vratiti na brodove, drugi su tvrdili da treba ostati i hrabro držati bojnu liniju. Dok su još bili u neredu, otpočeo je snažan perzijski napad. Nemajući vremena za raspravu Grci su bili prisiljeni oduprijeti se.²⁴

Diodor ne spominje ni Herodotovu podjelu grčkih snaga na dva krila, već opisuje zajedničku borbu Leotihidovih i Ksantipovih snaga. Perzijski je poraz, po Diodoru, nastupio na otvorenom bojištu, no najbitnija razlika u odnosu na Herodota je da Diodor uopće ne spominje zauzimanje tabora i spaljivanje perzijskih lađa.

Kruna pobjede bilo je upravo uništenje perzijske pomorske sile. Kad su osvojili tabor, Grci su spalili perzijske brodove i domogli se velikoga plijena. Od četiri perzijska zapovjednika poginuli su zapovjednik brodovlja Mardont i zapovjednik kopnene vojske Tigran, dok su Artaint i Itamitra uspjeli pobjeći.²⁵

Nakon pobjede grčko se brodovlje vratilo na Sam.²⁶ Poslije vijećanja o daljnjoj sudbini jonskih gradova, savezničko je brodovlje krenulo prema Helespontu namjeravajući uništiti Kserksov pontonski most.²⁷ Zatekavši ga već rastavljenog flota se podijelila. Spartanci su se vratili u Lakoniju, a Atenjani, Jonjani, Samljani, Hijani, Lezbljani i još neki otočani otplovili su put Sesta.²⁸ Opsadom i osvajanjem toga grada otpočet će nova faza grčko-perzijskog rata u kojoj će inicijativu preuzeti Grci.

²² *Diod.*, XI, 36, 1.

²³ *Diod.*, XI, 36, 2.

²⁴ *Diod.*, XI, 36, 3–4.

²⁵ *Herod.*, IX, 102, 106.

²⁶ *Herod.*, IX, 106; *Diod.*, XI, 37, 1.

²⁷ *Herod.*, IX, 106; *Diod.*, XI, 37, 4.

²⁸ *Herod.*, IX, 114.

